

STUDIUL INDIVIDUAL-COMPONENTĂ EFICIENTĂ A PROCESULUI INSTRUCTIV

*NICORICI Maria, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Moto: O parte a virtuții constă în învățatură, alta în exercițiu; trebuie pe de o parte să înveți, pe de alta să întărești prin practică ce ai învățat. (Seneca)

Dans cet article on aborde la nécessité d'organisation l'étude individuellement avec les étudiants aux disciplines d'étude. Sont indiqués les étapes et les types de travail individuellement. Il expose quelques exemples de méthodes d'organisation du travail individuel dans la leçon. Il précise le besoin de la planification d'un auto-apprentissage complexe, bien organisé par l'enseignant, pour faciliter l'amélioration de la qualité du processus éducatif et la formation d'un bon spécialiste.

Mots-clés: processus éducatif, travail individuel, méthode, forme d'activité, paradigme, compétences, charge de travail, situation d'apprentissage.

Studiul individual al studentului rămâne una din problemele cheie în pedagogia modernă. Actualitatea problemei se datorează faptului de:

- trecere de la principiul de „educație pentru toată viață” la principiul de „educație prin toată viață”;
- trecere de la „paradigma de învățare” la „paradigma de a învăța să înveți”;
- trecere de la învățământul „axat pe obiective” la cel axat pe „formarea de competențe”, bazat și pe munca independentă, ca pilon în formarea profesională.

Actualmente, în cadrul sistemului educațional tradițional, apare dilema creșterii volumului de cunoștințe necesar individului. Această dilemă poate fi rezolvată odată cu trecerea la sistemul de educație continuu, la baza căruia se află studiul individual/independent al studentului. Dacă tradiționala „paradigmă de învățare” avea ca scop difuzarea informației de la profesor la elev/student, apoi pentru noua „paradigmă de a învăța să înveți” este caracteristic – crearea unor noi medii de învățare și formarea abilităților de rezolvare a problemelor apărute pe parcursul activității. Ideea-cheie a noii paradigme constă în ameliorarea continuă a calității învățării și productivității educației prin intermediul sporirii autodezvoltării continue.

Conform concepției modernizării învățământului în lume, inclusiv și R. Moldova, specialistul trebuie să fie competent, responsabil, liber să-și cunoască meseria, să posede competențe antreprenoriale în condițiile economiei de piață. Deci, rezolvarea cu succes a acestei sarcini este posibilă dacă se va atrage atenție rolului studiului independent al studentului. Sporirea cotei lucrului independent pentru studenți necesită unele activități practice din partea instituțiilor de învățământ, a cercetătorilor pentru a elabora unele modele de implementare și organizare. Rezolvarea acestei probleme se complică datorită existenței mai multor definiții și concepte a studiului individual etc.

Potrivit părerii lui S. Arhanghelskii (1980) „ai învăța pe studenți metodele de autocunoaștere și tratarea științifică a acțiunilor” este particularitatea de bază a metodicii de predare [4]. Sarcina de bază a lucrului individual, după părerea autorului, este formarea deprinderilor de a acapara cunoștințe științifice în baza explorărilor personale și a interesului activ de a dobândi cunoștințe.

Pe de altă parte, V. Zagveazinskii (2007) tratează studiul individual „ca activitate a studentului de dobândire a cunoștințelor și capacităților, deprinderilor, care se realizează fără îndrumarea directă a profesorului, dar care este dirijată de el” [5]. Anume studiul independent formează disponibilitatea către autoeducație, condiționează formarea continuă, oportunitatea de ași îmbunătăți abilitățile de calificare și recalificare.

Conform opiniei lui I. Zimnea (2003) lucrul individual este o muncă, astfel încât este realizat fără implicarea directă a cadrelor didactice, realizându-se în conformitate cu instrucțiunile sale, unde elevii/studentii încearcă în mod cumpănit atingerea obiectivelor, utilizând forțele sale proprii și exprimându-și într-o formă sau alta rezultatele mentale sau fizice (sau ambele împreună) de acțiune. [6].

Prof. univ. Ioan Bontaș (1990) semnală: „studiul individual reprezintă forma de activitate complexă și variată de învățare independentă, liberă, personală, atât pentru îndeplinirea obiectivelor activității didactice bilaterale, cât mai ales a activității extra-didactice în cadrul timpului ce-l are la dispoziție fiecare dintre tinerii studiosi” [1, p.193].

Studiind natura lucrului independent din punct de vedere teoretic se evidențiază trei direcții de activitate, după care se poate dezvolta învățarea de sine stătător: cognitivitatea, practica și logica. De fapt, procesul lucrului individual se reprezintă prin triada: motivație-plan de acțiune-rezultatul. Așadar, din punct de vedere social, lucrul individual poate fi văzut într-un spectru foarte larg. În opinia noastră definiții clare privind problema studiului individual sunt reflectate și în lucrările profesorilor-savanți P. I. Pidkasiții; A. E. Pasekutov (1987) [7].

Astfel, putem constata că în literatura științifică de specialitate sunt propuse diverse accepțiuni ale „studiului individual”, definindu-l ca:

- proces de studiu;
- mijloace de învățământ;
- mijloace de formare a abilităților cognitive;
- mod de organizare a procesului de învățământ;
- forma de organizare a activității cognitive;
- condiție/starea de autoorganizare și autodisciplină.

Deci, după cum vedem din postulatele de mai sus, în didactica modernă, lucrului individual i se atribuie o dublă semnificație: pe de o parte el este recăutat ca formă instructivă de muncă, realizată fără intervenția, dar dirijată de profesor, iar pe de altă parte ca mijloc de încadrare a studenților în activitatea cognitivă de sine stătătoare și de formare a metodelor de activitate.

Adică, studiul individual, ca activitate independentă, liberă și personală de învățare, reprezintă forma fundamentală de perfecționare a personalității și profesionalității după absolvirea școlii sau facultății în cadrul educației permanente [1, p.193]. Cu alte cuvinte, lucrul independent reprezintă o formă de activitate, îndeplinită de student/elev fără a avea contact cu profesorul sau îndrumat de el prin intermediul materialelor instructive; o parte integrantă a procesului instructiv, ce reflectă activitatea individuală a educatului în conformitate cu indicațiile profesorului sau manualului și programei de instruire.

Efectul scontat de la organizarea studiului individual poate fi obținut doar atunci, când se realizează în cadrul procesului educațional, care penetrează toate etapele formării studentului în instituția superioară.

În practica educațională pot fi menționate existența a patru tipuri de lucru individual:

1. Formarea unor abilități de a depista necesarul într-un algoritm de activitate, ce se conține în condițiile sarcinii. Activitatea cognitivă a educatului constă în recunoașterea obiectelor unui anumit domeniu prin percepția informației despre sau acțiunii cu ele. La această categorie pot fi nominalizate utilizarea temelor pentru acasă, lucrul cu manualul și notițele de curs (conspectul). Caracteristic pentru acest tip: toate datele necesare, precum și metoda îndeplinirii sarcinii ar trebui să fie prezentate într-o formă explicită direct în însăși sarcina de lucru sau într-o eventuală instrucțiune.

2. Formare de cunoștințe care ar favoriza rezolvarea unor probleme-model/tip. Domeniul cognitiv al educaților se manifestă în acest caz într-o reproducere clară sau o remodelare parțială a structurilor și conținuturilor anterior studiate, care presupun necesitatea analizei conținutului obiectului, a modalității de realizare a sarcinii, selectarea celei mai corecte variante sau a structurilor logice consecutive și metodelor de rezolvare. Pentru acest model sunt caracteristice unele etape ale lucrărilor practice și de laborator, proiectelor de curs, algoritmul unor teme pentru acasă. Particularitatea de bază: în sarcină e necesar a menționa ideea, principiul rezolvării, dar cu condiția că educatul va dezvolta principiul și ideea mai departe în metode/moduri de rezolvare proprii pentru condițiile respective.

3. Formarea abilităților de rezolvare a problemelor ne standard. Activitatea cognitivă a educatului la rezolvarea unor astfel de probleme se manifestă în acumularea de experiențe noi în baza cunoștințelor și experiențelor formate anterior (acțiunea în baza unui algoritm cunoscut) prin transferul de cunoștințe, deprinderi și abilități. Însărcinările pentru această categorie presupun cercetare, formularea și realizarea ideilor de rezolvare, care depășesc experiența anterioară și necesită de la educat studiul informației sub un alt unghi de vedere. Astfel de lucrări necesită din partea educatului analiza de situații necunoscute și generarea de noi informații subiective. Lucrări tipice la acest capitol sunt considerate proiectele de curs și de tezele de licență.

4. Crearea de condiții prealabile întru dezvoltarea sarcinilor ce necesită activitate creativă. Aici activitatea cognitivă rezidă în descoperirea esenței și pătrunderea în natura obiectului de studiu, crearea de noi conexiuni și relații, necesare pentru identificarea noilor principii, ideilor necunoscute anterior. Astfel de sarcini individuale sunt realizate în cadrul unor lucrări-științifice de cercetare, inclusiv cele de curs și licență.

În cadrul studiului individual studentul trebuie să se învețe a diferenția sarcinile cognitive, să selecteze metoda de lucru, să realizeze evaluarea corectitudinii îndeplinirii sarcinii, ameliorarea abilităților de punere în aplicare a cunoștințelor teoretice. Formarea abilităților de lucru independent la student se poate face atât în mod conștient, cât și în mod intuitiv. Când privește prima categorie, suportul îl constituie viziunea clară a scopurilor, sarcinilor, formelor, metodelor de lucru, controlul conștient asupra procesului și rezultatelor. În cea de-a doua categorie mai mult predomină înțelegerea vagă a acțiunilor, obiceiurilor, formate sub influența repetițiilor mecanice și imitărilor. Conform datelor din literatura de specialitate, organizarea propriu-zisă a lucrului independent al studenților/elevilor se efectuează în doi pași. Primul-pregătit, fiind nevoie de implicarea în activitate și a profesorului, cu scopul de a depista apariția unor eventuale greșeli. Al doilea pas ar fi cel al autoreglării, când nu este nevoie de prezența cadrului didactic în procesul de formare a cunoștințelor studenților. Se consideră important în organizarea activității individuale determinarea volumului și a structurii conținutului materialului, predestinat studiului independent, precum și asigurarea lui metodică (programa cu includerea observațiilor, studiul primelor surse), diverse probleme, sarcini individuale ne standard pentru fiecare, instrumentarul pentru realizare. Indicațiile metodice actuale existente privitor la studiul individual poartă mai mult un caracter informativ. Studentul însă trebuie orientat spre activitatea creatoare a disciplinei.

Prin urmare, se simte necesitatea apariției unor noi generații de indicații metodice la realizarea studiului individual. În publicațiile de ultimă oră tot mai mulți cercetători-inovatori sunt convinși că lucrul individual poate avea sorți de izbândă numai în cazul când profesorul va determina temele, caracterul studiului, formele, metodele, variațiile de realizare, sistema de control și evidență, modalitățile de raportare. Realizat într-o altă modalitate efectul dorit nu-l vom obține nicidecum.

Succesul lucrului individual se determină în primul rând și de nivelul de pregătire al studenților și presupune o activitate maximală a lor în diverse aspecte: organizarea muncii intelectuale, căutarea informațiilor, tendința de a face cunoștințele convingeri. Condițiile psihologice a dezvoltării independenței la studenți rezidă în succesele obținute la învățatură, atitudinea pozitivă față de ea, interesul și pasiunea față de disciplina de studiu, și înțelegerea faptului, că printr-o organizare corectă a lucrului individual se acaparează deprinderi și experiență pentru activitatea creatoare, viitoarea profesie etc.

Sistemul lucrului independent are corespondență în competența-cheie de „a învăța să înveți” (și aceasta se va face chiar din prima zi în instituția superioară prin intermediul cursului de „Introducere în specialitate”), iar în al doilea rând este necesar de ai familiariza cu bazele psihofiziologice ale activității intelectuale și a muncii științifice.

Lucrul individual ca modalitate specifică, superioară de organizare a activității de instruire este condiționat și de facultățile individuale ale fiecărui student și necesită un nivel înalt de conștiință de sine, reflexie. El poate fi realizată în auditoriu și extra-curricular (acasă, laborator) sub diverse forme (scris, oral).

Ca parte componentă a procesului instructiv are drept scop nu doar consolidarea și aprofundarea, dobândirea de noi cunoștințe, pregătirea către lecții, seminare, colocvii, examene, dar și pentru formarea deprinderilor de lucru individual în general (instruire, știință, activitatea profesională, capacitatea de-a lua asupra sa anumite responsabilități și a rezolva de sine stătător probleme, a găsi rezolvări constructive, a lua decizii în situații concrete).

Una din prioritățile de bază ale cadrului didactic, pe lângă faptul de a interveni rapid, corect și optim în demersul educațional, este și de a sprijini pe studenți/elevi să învețe, să fie dornici și capabili să găsească răspunsuri la tot ce-i frământă.

Modelele lecțiilor tradiționale cât și cele moderne prevăd în scenariul lor de realizare și momente de activitate individuală, unde elevii compară noile informații, le structurează în propria viziune. Adică îi îndeamnă pe elevi să învețe a învăța, să manifeste inițiative, să se angajează în activitate cu întregul lor potențial intelectual, dobândind cunoștințe și competențe noi.

În practica școlară pot fi utilizate fără mari dificultăți diverse metode de studiu individual, cum ar fi: Eseul cu răspuns restrâns, care reflectă organizarea și integrarea ideilor despre subiectul abordat, interpretarea și aplicarea datelor. Pentru realizarea unui eseu sarcina de lucru se formulează clar, succint și precis, în termeni de performanță așteptată. Pentru scrierea acestui eseu se parcurg mai multe etape.

Comunicarea sarcinii de lucru: Scrieți un minieseu de aproximativ două pagini pentru următoarea afirmație: Genetica – știința eredității și a variabilității, utilizând algoritmul:

- Definiți noțiunea de ereditate.
- Cum puteți explica caracterul conservator al eredității?
- Care este rolul eredității în evoluția organismelor?
- Definiți noțiunea de variabilitate.
- Cum explicați rolul „revoluționar” al variabilității în dialectica naturii?
- Specificați tipurile de variabilitate etc.

Activitate frontală: prezentarea eseurilor de către elevi și discutarea lor. Pentru fiecare întrebare se vor solicita câțiva elevi.

Concomitent îi vom deprinde pe studenți să realizeze diverse situații de învățare în cadrul lucrărilor de laborator/practice și a seminarelor, bunăoară:

Situație de învățare nr. 1

Obiective operaționale metodologice. Pe parcursul situației de învățare, elevii vor fi capabili:

- să extragă informații esențiale despre Celulă dintr-un text;
- să grupeze informațiile esențiale despre Celulă pe categorii;
- să reprezinte printr-o hartă cognitivă informațiile esențiale despre Celulă.

Sarcină de lucru: Lucrați în grupuri câte patru elevi timp de 10 minute. Reprezentați pe un poster o hartă cognitivă (un organizator grafic de tip pânză de păianjen) informațiile despre celulă pe baza textului din manual și a studiului realizat la microscop [3].

Situație de învățare nr. 2

Competența-cheie: de a învăța să

înveți;

Obiective operaționale metodologice. Pe parcursul situației de învățare, elevii vor fi capabili:

- să identifice informații esențiale despre Mutații în textul din manual;
- să grupeze informațiile despre Mutații pe categorii;
- să reprezinte pe un ciorchine informații esențiale despre Mutații grupate în jurul a șase sateliți. Sarcină de lucru: Lucrați în grupuri câte trei timp de 10 minute. Reprezentați pe un

organizator grafic

de tip ciorchine toate informațiile despre mutații pe baza textului din manual. Structurați informațiile în jurul a șase sateliți: mutații spontane, mutații artificiale, mutații cromozomiale, factorii mutageni fizici, factorii mutageni chimici și factorii mutageni biologici. Fiecare grupă va prezenta posterul la tablă cu explicațiile de rigoare [3].

Deci, e necesar de menționat că valoarea studiului individual depășește cu mult cadrul unei singure discipline și din acest motiv catedrele trebuie să elaboreze o strategie a lui.

Conform noii paradigme a învățării, indiferent de specializare și caracterul activității, fiecare tânăr specialist începător trebuie să posede cunoștințe fundamentale, deprinderi profesionale și abilități în propriul profil, experiență în activitățile creative și de cercetare a unor noi probleme, incluse în activitățile socio-evaluative (ultimele două se dobândesc anume în procesul studiului individual). Este de la sine înțeles, că nici un fel de cunoștințe, dacă nu vor fi consolidate prin intermediul activităților individuale nu pot deveni un patrimoniu uman autentic.

În plus, studiul individual mai are și o mare importanță educativă: formează independența nu doar ca o totalitate de abilități și deprinderi, dar și ca trăsătură de caracter cu rol important în organizarea personalității viitorului specialist.

Însușirea tehnicii studiului individual are influențe benefice asupra calității, performanțelor și eficienței învățării și perfecționării, căci ceea ce-ți însușești singur, ceea ce descoperi singur, devine convingere personală, atât în plan teoretic cât și practic, asigurând o pregătire temeinică, valoroasă, competentă, fiabilă și creativă [1, p.193].

În concluzie parvenim cu câteva propuneri privind unele modalități de eficientizare a studiului individual în activitatea educațională:

- elaborarea unor indicații metodice complexe (catedrale/inter-catedrale) privind organizarea și implementarea cu maximă eficiență a studiului individual în cadrul disciplinelor de studiu (în caz contrar rămâne doar o realitate falsă pe hârtie);

- includerea studiului individual în sarcina didactică, orar cu organizarea de consultații;

- elaborarea unor sarcini complexe la interferența unor discipline de studiu;

- elaborarea unor situații de învățare racordate la conținuturi concrete ce necesită rezolvări netradiționale;

- utilizarea unor metode netradiționale de evaluare și contabilizare a lucrului individual realizat de student;

- studierea experienței avansate a unor profesori-inovatori privind implementarea studiului individual la disciplina predată.

Bibliografie

1. BONTAȘ, I. Pedagogie. Editura ALL București, 1996, 315 p.
2. DULAMĂ, M. Cum îi învățăm pe alții să învețe. Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2009. 435 p.
3. NICORICI, M. Unele metodologii de studiu individual cu elevii în cadrul orelor de biologie// Materialele conferinței științifice internaționale, USM: Priorități actuale în procesul educațional, 3 octombrie 2010, Chișinău, 2011, 638-643 p.
4. АРХАНГЕЛЬСКИЙ, С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерности. М.: Высшая школа, 1980. - 386 с.
5. ЗАГВЯЗИНСКИЙ, В. И. Теория обучения: Современная интерпретация: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Академия, 2007. - 192 с.
6. ЗИМНЯЯ, И. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании // Высшее образование сегодня, 2003, № 5. 34-42с.
7. ПИДКАСИСТЫЙ, П. И.; ПАСЕКУТОВ, А. Е. Навыки самообразования - важнейшая цель обучения//Вестник высшей школы. – 1987. – №4. –31-34 с.